

ΜΑΘΗΜΑ ΟΓΔΩΟ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ

1. Εισαγωγή

- Τι είναι η Σύνταξη; Είναι ουσιαστικά ο τρόπος που χρησιμοποιούνται οι λέξεις για να εκφράσουν συγκεκριμένα νοήματα
- Στο συντακτικό επίπεδο, η ποικιλία και κατηγοριοποίηση αφορά κυρίως τους τρεις ακόλουθους άξονες (κατ'αναλογία με την Μορφολογία, όπου οι παράμετροι αυτές αφορούσαν τα μορφήματα):

A) Ποιες λέξεις υπάρχουν / χρησιμοποιούμε σε κάθε γλώσσα (σε κάθε πρόταση μέσα στην γλώσσα);

B) Ποια μορφή των λέξεων επιλέγεται κάθε φορά και γιατί;

Γ) Σε ποια σειρά πρέπει / μπορούν να βρίσκονται οι λέξεις;

- Από το ακόλουθο παράδειγμα φαίνεται ότι σε κάθε γλώσσα αλλιώς γραμματικοποιούνται και δηλώνονται οι σημασίες: Μπορεί να υπάρχει ή να μην υπάρχει αόριστο άρθρο (Αγγλικά / Σλαβικές γλώσσες αντίστοιχα), ή μπορεί να δηλώνεται ή να μην δηλώνεται το συνδετικό ρήμα (Σερβοκροατικά / Ρωσικά, αντίστοιχα):

Αγγλικά: I am a student / You are a student / He is a student

Σερβο-κροατικά: Ja sam student / Ti si student / On je student

Ρωσικά: Ja učenic / Ty učenic / On učenic

- Ως προς την κατάλληλη μορφή των λέξεων, αυτή πολλές φορές καθορίζεται από ζητήματα μορφοσυντακτικής συμφωνίας (βλ. διαφάνεια).
- Αλλά και ως προς την σειρά των λέξεων υπάρχει πολύ μεγάλη ποικιλία, όπως φαίνεται από τα ακόλουθα παραδείγματα των 6 συνδυασμών της βασικής σειράς των όρων (ΥΡΑ – SVO):

(1) Korean (SOV)

kiho-ka saca-lil cha-ass-ta

Keeho-NOM lion-ACC kick-PST-IND

'Keeho kicked the/a lion.'

(2) Thai (SVO)

khon nii kat maa tua nan

man this bite dog CL that

'This man bit that dog.'

3) Welsh (VSO)

Lladdodd draig ddyn

killed dragon man

'A dragon killed a man.'

4) Malagasy (VOS)

manasa ny lamba ny vehivavy

wash the clothes the woman

'The woman is washing the clothes.'

5) Panare (OVS) [Βενεζουέλα, Αμαζόνιος]

pi? kokampō unb?

child washes woman

'The woman washes the child.'

(6) Nadeb (OSV) [Βραζιλία, Αμαζόνιος]

samddy yi qa-wilh

howler-monkey people eat

'People eat howler-monkeys.'

- Όπως και στην μορφολογία, για τις τρεις βασικές αυτές παραμέτρους δεν μας αρκούν υπαρκτικές διαπιστώσεις (λ.χ. Η Χ γλώσσα διαθέτει Υ ή Υπάρχει και η Χ δομή στις γλώσσες), αλλά ποσοτικές που βασίζονται στην συχνότητα > Με άλλα λόγια, χρειαζόμαστε Καθολικά

2. Ποιες λέξεις υπάρχουν;

- Όπως είπαμε, οι γλώσσες ποικίλλουν ως προς τις [γραμματικές] λέξεις ή φράσεις που επιστρατεύουν για να εκφράσουν κάποια νοήματα. Έτσι έχουμε δύο ειδών διαγλωσσική ποικιλία:

(1) Ποικιλία στην κατανομή των λέξεων (βλ. την χρήση ή μη του υπαρκτικού)

(2) Ποικιλία στην ύπαρξη λέξεων / κατηγοριών (βλ. την περίπτωση του αόριστου άρθρου)

- Εδώ θα αναφερθούμε σε ένα παράδειγμα, στην ύπαρξη των ταξινομητών και την ποικιλία που υπάρχει σχετικά με την ύπαρξη αυτής της γραμματικής κατηγορίας
- Είναι συνηθισμένη δήλωση του πληθυντικού μορφολογικά (με κλιτικό επίθημα) σε πολλές γλώσσες (λ.χ. Girl-s, κοπέλ-ες). Ωστόσο, ορισμένα ουσιαστικά, τα λεγόμενα ποσοτικά / μαζικά [mass nouns], δεν επιδέχονται πληθυντικό, παρά μόνο ως επιμέρους ποσότητες:
- Π.χ. δύο τσάγια = δύο φλιτζάνια τσάι, *δύο άμμοι / δύο τσουβάλια άμμο, Πβ. Three cups of tea / *Three teas
- Με άλλα λόγια, σε αυτές τις περιπτώσεις ο πληθυντικός έχει συγκεκριμένη σημασιολογική δομή και δηλώνεται συντακτικά
- Απ'ό,τι φαίνεται, η συντακτική δήλωση του πληθυντικού με κάποια ειδική λέξη μέσα σε μία φράση έχει επεκταθεί σε ορισμένες γλώσσες και στα υπόλοιπα, απλά ουσιαστικά:

Ιαπωνική

Kotsya san hai [tea – three – cup]

Kami san mai [paper – three- sheet]

Αλλά και:

Isu san kyaku [chair – three – CLF = Ταξινομητής]

Kodomo san nin [child – three- CLF]

- Έτσι, η δήλωση του πληθυντικού σε αρκετές γλώσσες γίνεται πάντοτε με ταξινομητές, οι οποίοι ονομάζονται αριθμητικοί ταξινομητές, μια και χρησιμοποιούνται ακόμα και όταν έχουμε μετρήσιμα μεγέθη (και όχι μόνο μαζικά ουσιαστικά)
- Ο αριθμός των ταξινομητών ποικίλλει από γλώσσα σε γλώσσα (από 1 ως πάνω από 200 > Βιετναμική)
- Άλλοτε είναι προαιρετικοί και άλλοτε υποχρεωτικοί, ενώ μπορεί να χρησιμοποιούνται μαζί με αριθμητικά ή χωρίς αριθμητικά ή και σε άλλες δομές πληθυντικού {με ή χωρίς άλλα στοιχεία Ονοματικής Φράσης}
- Συνολικά, δεν είναι πολύ συχνό διαγλωσσικά (Gil, 2005: 140 / 400 γλώσσες) και παρατηρούνται κυρίως στην Α-NA Ασία (αποτέλεσμα γλωσσικής επαφής;)

- Δύο πιθανές γενικεύσεις:

GEN-1: Όλες οι γλώσσες που έχουν αριθμητικούς ταξινομητές θα έχουν και ποσοτικούς (δηλ. θα χρησιμοποιούν ταξινομητές και στα μαζικά ουσιαστικά)

GEN-2: Οι περισσότερες γλώσσες που έχουν αριθμητικούς ταξινομητές έχουν προαιρετικό ή και μηδενικό μαρκάρισμα του Πληθυντικού

[Greenberg, 1977]

- Η GEN-1 φαίνεται να ισχύει, καθώς οι ποσοτικοί ταξινομητές είναι πολύ συνηθισμένοι (ένα φλιτζάνι, μία χούφτα...), και σίγουρα προηγούνται της ύπαρξης των αριθμητικών ταξινομητών
- Ως προς την σημασία τους, είναι δύσκολο να απομονώσουμε μία συγκεκριμένη σημασία για κάθε αριθμητικό ταξινομητή, μια που σιγά-σιγά το σύστημα αυτό αποκτά αυθαιρεσία (πβ. γραμματικό γένος). Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο παράδειγμα από την Ιαπωνική:

Ιαπωνικός ταξινομητής hon συνοδεύει τα εξής ουσιαστικά (Lakoff, 1986):

- Ξύλα, σπίρτα, δέντρα, νεκρά φίδια
- Χτυπήματα στο μπείζμπολ (?)
- Καλάθια στο μπάσκετ (?)
- Αγώνες Τζούντο
- Λεκτικοί διαγωνισμοί μεταξύ ενός δασκάλου Zen και του μαθητή του
- Ταινίες κασέτας
- Τηλεφωνήματα
- Γράμματα (επιστολές)
- Ταινίες
- Ενέσεις
- Δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια λογική σε αυτή την κατανομή. Μπορούμε όμως να εξηγήσουμε πώς είναι πιθανό να προέκυψε χρησιμοποιώντας τους μηχανισμούς της μετωνυμίας και μεταφοράς, που είχαν ως αποτέλεσμα την σημερινή σημασιολογική αδιαφάνεια
- Συχνά οι ταξινομητές αποτελούν περιττά στοιχεία σημασιολογικά μέσα σε μία φράση, μια και μαρκάρουν πολλές φορές το προφανές (στο ακόλουθο

- Είναι προφανές ότι υπάρχει προτεραιότητα του Υποκειμένου στην συμφωνία. Ίσως αυτό οφείλεται στην πολύ συχνή Θεματοποίηση του Υποκειμένου.
- Τι ακριβώς πετυχαίνουν οι ομιλητές με την μορφοσυντακτική συμφωνία συστατικών; Τον συσχετισμό λέξεων και φράσεων ώστε να παραχθεί το νόημα της πρότασης (κάτι αντίστοιχο και με την πτώση).
- Όσον αφορά τέλος τα πτωτικά συστήματα, το σύστημα Αιτιατικής (όπου μαρκάρονται Υποκείμενο και Αντικείμενο) είναι πιο συχνό από το σύστημα Εργαστικής (όπου μαρκάρεται ο δράστης).

4. Η σειρά των λέξεων

- Δεν υπάρχει κάποιος «λογικός» τρόπος για την σειρά των λέξεων προς τον οποίο θα έπρεπε να συγκλίνουν όλες οι γλώσσες
- Δύο κατηγορίες διάκρισης: Η πρώτη διάκριση αφορά τον καθορισμό της θέσης του ίδιου του στοιχείου, ενώ η δεύτερη διάκριση αφορά την θέση του στοιχείου σε σχέση με άλλα στοιχεία της πρότασης
- Ο πρώτος τρόπος διάκρισης έχει τις ακόλουθες υπο-περιπτώσεις, όπου η θέση ενός στοιχείου καθορίζεται:
 1. Με βάση την κατηγορία της λέξης (π.χ. όνομα, ρήμα). Πολύ συχνός τρόπος καθορισμού της θέσης ενός στοιχείου, π.χ. ‘Οι προθέσεις πριν το όνομα, τα δεικτικά πριν το όνομα, τα ρηματικά κλιτικά πριν το ρήμα’ κλπ.
 2. Με βάση την κατηγορία της φράσης ή της πρότασης (π.χ. ονοματικές φράσεις). Και αυτός αρκετά συχνός τρόπος καθορισμού συντακτικής θέσης, λ.χ. ‘το Υποκείμενο είναι πάντα στην αρχή ή στο τέλος της πρότασης, η αναφορική πρόταση έπεται ακριβώς του στοιχείου που προσδιορίζει’ κλπ.
 3. Με βάση ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά λέξεων. Πιο σπάνιος τρόπος, ουσιαστικά εξηγεί την εμφάνιση λέξεων σε μη αναμενόμενες θέσεις (π.χ. στην Αγγλική η πρόθεση ago τίθεται μετά το όνομα (a year ago), ενώ οι προθέσεις εμφανίζονται πάντοτε πριν το όνομα)
- 4. Με βάση την αριθμητική θέση στην πρόταση ή στην φράση. Επίσης σπάνιος τρόπος, μόνο η 1^η, η 2^η και η τελευταία θέση μίας φράσης ή μίας πρότασης μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αυτό τον τρόπο. Γνωστές οι V2 γλώσσες, όπως η Γερμανική, όπου το ρήμα τίθεται πάντοτε στην 2^η θέση (βλ. το ακόλουθο παράδειγμα):

A) Julia sah einen Hund im Garten

B) Einen Hund sah Julia im Garten

C) Im Garten sah Julia einen Hund

D) * Julia einen Hund sah im Garten (αντιγραμματικό επειδή το ρήμα είναι στην 3^η θέση)

- Ο δεύτερος άξονας καθορισμού της συντακτικής θέσης ενός στοιχείου, με συσχετισμό δηλαδή μεταξύ στοιχείων, μπορεί να έχει τις ακόλουθες πραγματώσεις:

1. Προτεραιότητα χωρίς γειννίαση: Όταν ένα συστατικό πρέπει να προηγείται κάποιου στοιχείου χωρίς να είναι απαραίτητο να γειννιάζει με αυτό. Σε αυτό το πλαίσιο συναντάμε την γνωστή παράμετρο της σειράς των όρων (SVO). Στην τυπολογική βάση δεδομένων του Dryer, οι σειρές αυτές έχουν την ακόλουθη αντιπροσώπευση:

SOV: 497 γλώσσες

SVO: 435

VSO: 85

VOS: 26

OVS: 9

OSV: 4

Γλώσσες χωρίς βασική σειρά: 172

2. Γειννίαση ανεξαρτήτως προτεραιότητας: Εδώ το στοιχείο εμφανίζεται δίπλα σε ένα άλλο, είτε πριν είτε μετά. Όχι πολύ συχνό διαγλωσσικά
3. Προτεραιότητα και γειννίαση (άμεση προτεραιότητα): Όταν ένα στοιχείο πρέπει απαραίτητως να προηγείται και να βρίσκεται σε άμεση γειννίαση με ένα άλλο στοιχείο. Δεν υπάρχουν όμως διαγλωσσικές γενικεύσεις που να αφορούν αυτή την δυνατότητα
- 4. Ούτε προτεραιότητα ούτε γειννίαση (ελεύθερη σειρά): Σε αυτές τις περιπτώσεις, ό,τι περιορισμοί υπάρχουν, δεν αναφέρονται σε συντακτικές κατηγορίες (π.χ. Υποκείμενο, Αντικείμενο) αλλά σε άλλα σημασιο-πραγματολογικά χαρακτηριστικά, π.χ. εστίαση ή στην γλώσσα Navajo ιεραρχία του έμψυχου για την σειρά S-O
 - Παράδειγμα γλώσσας με ελεύθερη σειρά των όρων αποτελεί η Αρχαία Αγγλική, όπως φαίνεται από το ακόλουθο παράδειγμα:
 - “The man slew the king”

SVO: Se man sloh thone kyning

SOV: Se man thone kyning sloh

VSO: Sloh se man thone kyning

VOS: Sloh thone kyning se man

OSV: Thone kyning se man sloh

OVS: Thone kyning sloh se man

- 5. Αλληλοπλεκόμενη σειρά: Σπάνια σειρά, αφορά κυρίως φράσεις που διασπούν άλλες φράσεις
- Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση μεταξύ της συντακτικής θέσης διαφορετικών στοιχείων ή φράσεων:
- GEN-5:
- *A) Στις περισσότερες OV γλώσσες, η ΟΦ προηγείται της πρόθεσης, ο κτήτορας προηγείται του αντικειμένου, και η Αναφορική Πρόταση προηγείται του ονόματος*
- *B) Στις περισσότερες VO γλώσσες, η πρόθεση προηγείται της ΟΦ, το αντικείμενο κτήσης προηγείται του κτήτορα, και το όνομα προηγείται της αναφορικής πρότασης*
- Η συντακτική τυπολογία έχει κάνει πολύ μεγάλη πρόοδο τα τελευταία χρόνια, ωστόσο παραμένουν ορισμένα βασικά προβλήματα, όπως: Πώς ορίζεται «η βασική» σειρά των όρων; Οι συντακτικές κατηγορίες των γλωσσών είναι ίδιες, αντίστοιχες ή δεν επιδέχονται σύγκριση;
- Άσκηση: Να εξετάσετε τις παρακάτω προτάσεις από την γλώσσα Walmatjari (Πάμα-Νιουνγκάν) ως προς τα συντακτικά χαρακτηριστικά που αποκαλύπτουν:

(1) kunyarr pa laparni

dog it ran

“The dog ran”

(2) kunyarr pa laparni manajarti

dog it ran stick

“The dog ran with a stick”

(3) kunyarr pa pinya nganpayirlu kurraparlu

dog he hit man hand

“The man hit the dog with his hand”

(4) nganpayi pa kurrapa pajani kakajirlu

man it hand bit goanna

“The goanna bit the man on the hand”

(5) kunyarr pa pinya nganpayirlu manajartirlu

dog he hit man stick

“The man hit the dog with a stick”